

Twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa

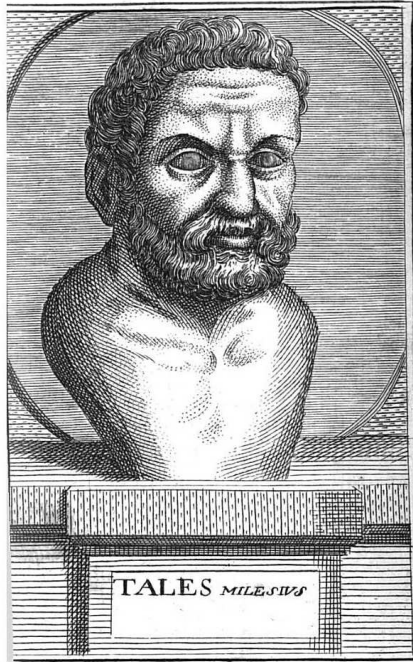
- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Galeria zdjęć interaktywnych](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa

Źródło: Gordon Johnson, dostępny w internecie: pixabay.com, domena publiczna.

Tales z Miletu (VII lub VI w. p. n. e.) jest powszechnie uznawany za pierwszego filozofa i matematyka cywilizacji zachodniej oraz za inicjatora badań nad przyrodą jako nauki. Postrzega się go jako pierwszego filozofa głównie dlatego, że zainicjował wyjaśnianie rzeczywistości przez odwoływanie się do natury i rozumu bardziej niż do mitologii i tradycji. Według legendy Tales wyznaczył wysokość piramidy w Egipcie na podstawie długości cienia rzuconego przez kij, czym wprowadził w zdumienie kapłanów. Tales wykorzystał zależność, którą dziś nazywamy twierdzeniem Talesa. Zależność ta opisuje proporcje długości odcinków, jakie powstały na ramionach kąta przeciętego dwiema równoległymi prostymi. Twierdzenie Talesa jest jednym z najważniejszych twierdzeń geometrii. Najstarszy zachowany dowód zamieszczony jest w VI księdze Elementów Euklidesa (VI w. p. n. e.). W tym miejscu należy zadać pytanie dlaczego ucząc się w szkole o twierdzeniu Talesa tak często pomija się ten piękny dowód Euklidesa, który przecież odwołuje się tylko do dobrze znanego pojęcia pola trójkąta. W tym materiale poznasz twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa.

Tales z Miletu

Źródło: dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, domena publiczna.

T H A L È S.

ÉRODOTE. Duris & Démocrite disent, que Thalès naquit d'Examius & de Cléopuline, qui étoit issue de Thélides, famille fort illustre parmi les Phéniciens, selon Platon, qui fait descendre cette maison de Cadmus & d'Agénor. Thalès est le premier qui porta le nom de Sage; il florissoit lorsque Damafias étoit Archonte d'Athènes; & ce fut aussi dans ce tems-là que les autres Sages furent ainsi nommés, comme le rapporte Démétrius de Phalere dans son *Histoire des Archontes*.

Ce Philosophe ayant suivi Nilée à son départ de Phénicie, son Pays natal, obtint à Milet le droit de Bourgeoisie; d'autres conjecturent pourtant qu'il y prit naissance d'une maison noble du lieu. Après avoir vaqué aux affaires de l'Etat, il résolut de consacrer tous ses soins à la contemplation de la Nature. Quelques-uns croyent qu'il n'a laissé aucun Ouvrage à la Postérité. On le fait Auteur de l'Astrologie Marine, mais on est redoublé de cet Ouvrage à Phocus de Samos. Calli-

Twoje cele

- Sformułujesz twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa.
- Poznasz własność odcinka łączącego środki ramion w trójkącie.
- Zastosujesz poznane fakty i twierdzenia do rozwiązywania problemów geometrycznych.

Przeczytaj

Twierdzenie: Talesa wraz z twierdzeniem odwrotnym do niego

Różne proste AC i BD przecinają się w punkcie P , przy czym spełniony jest jeden z warunków:

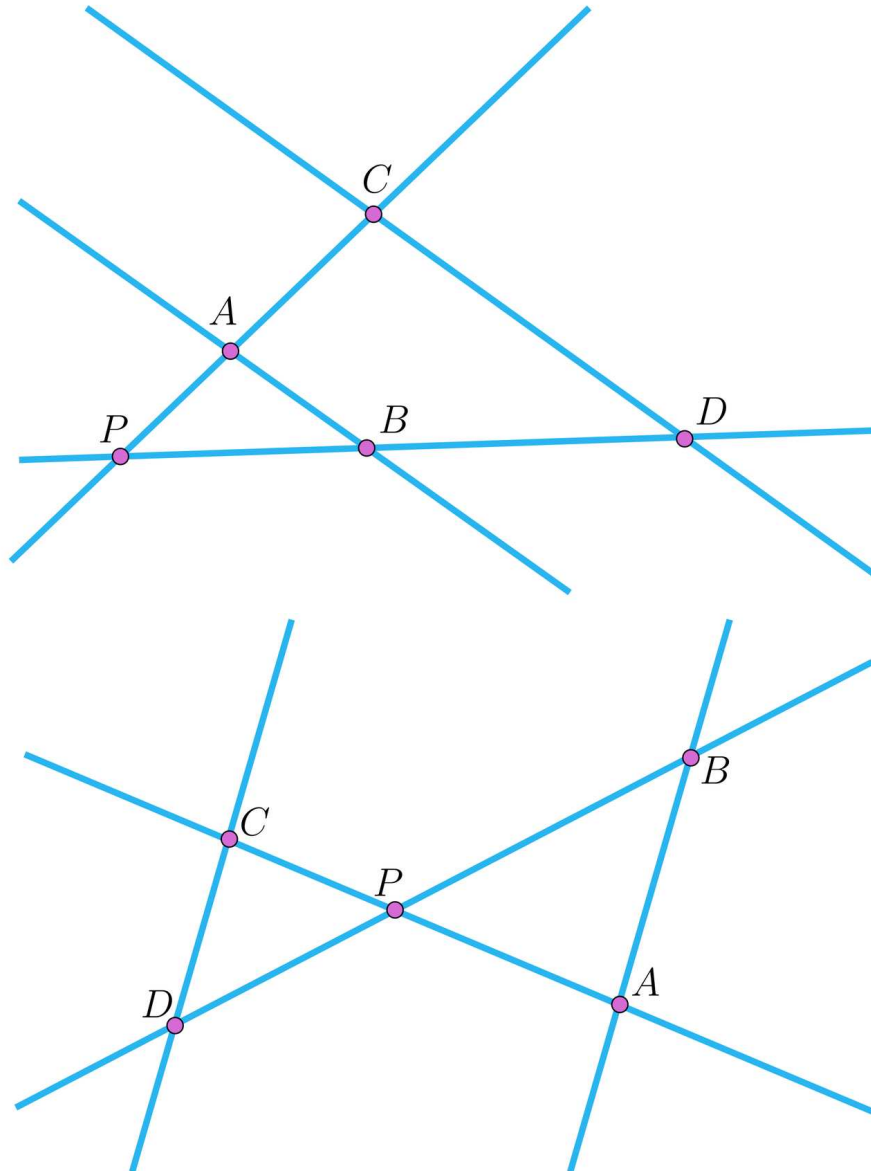
1. punkt A leży wewnątrz odcinka PC oraz punkt B leży wewnątrz odcinka PD

lub

2. punkt A leży na zewnątrz odcinka PC oraz punkt B leży na zewnątrz odcinka PD .

Wówczas proste AB i CD są równoległe wtedy i tylko wtedy, gdy

$$\frac{|PA|}{|AC|} = \frac{|PB|}{|BD|}.$$

Ostatnią równość można zapisać równoważnie:

$$\frac{|PA|}{|PB|} = \frac{|AC|}{|BD|} = \frac{|PC|}{|PD|}.$$

Uwaga!

Powołując się na twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa należy uwzględnić konfigurację punktów na prostych (lub na ramionach kąta). Łatwo bowiem możemy uzyskać twierdzenie, które przy braku dodatkowych założeń jest **nieprawdziwe**, co obrazuje następujący przykład.

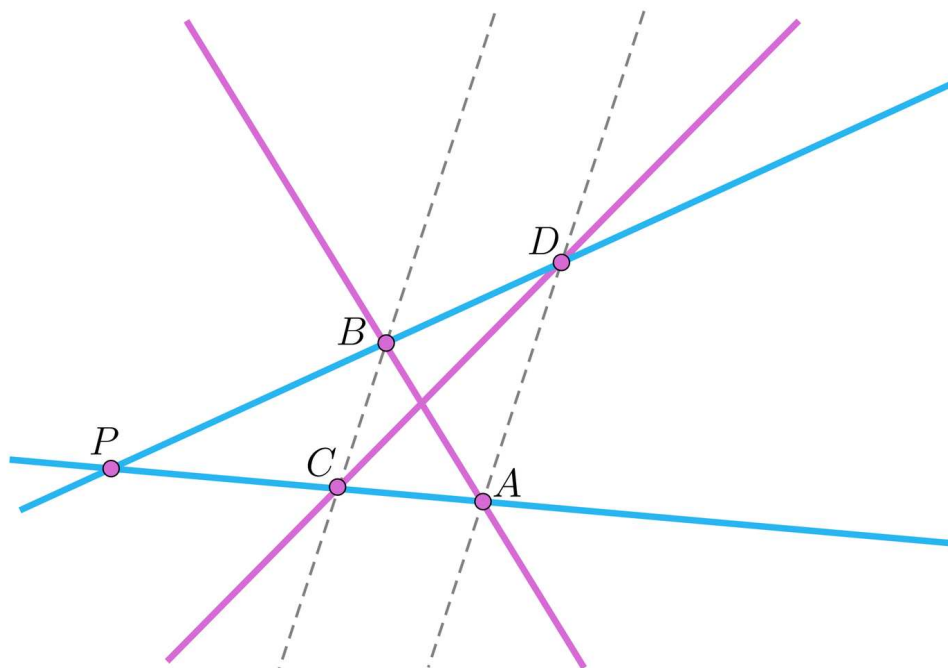
Przykład 1

Niech ramiona kąta o wierzchołku P przecięte są dwiema prostymi AB i CD , przy czym punkty A, C należą do jednego ramienia kąta, punkty B, D do drugiego.

Jeśli zachodzi: $\frac{|PA|}{|AC|} = \frac{|PD|}{|BD|}$, to proste AB i CD nie muszą być równoległe.

Sporządzimy rysunek obrazujący, że przy poprawnych założeniach proste AB i CD nie są równoległe.

Rozwiązanie

Uwaga!

Aby uniknąć podobnych problemów, należy uzupełnić o informacje o uporządkowaniu punktów.

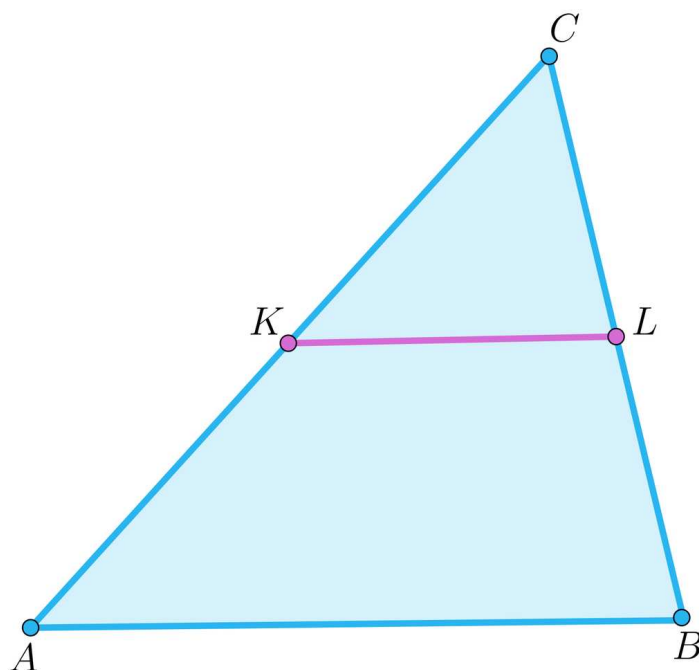
Na przykład punkt A leży między punktami P, C ; natomiast punkt B leży między punktami P, D . W przypadku, gdy powołujemy się na proporcję odcinków powstałych na ramionach kąta można uniknąć tych założeń, gdy podaje się proporcję odcinków o jednym z końców w wierzchołku tego kąta.

Linia środkowa w trójkącie i w trapezie

Przykład 2

Punkty K i L są odpowiednio środkami boków AC i BC trójkąta ABC . Udowodnimy, że proste KL i AB są równoległe.

Rozwiązanie

Zauważmy, że $\frac{|CK|}{|CA|} = \frac{|CL|}{|CB|} = \frac{1}{2}$ więc na mocy twierdzenia odwrotnego do twierdzenia Talesa proste KL i AB są równoległe.

Powyższy fakt nazywany jest również twierdzeniem o odcinku łączącym środki ramion w trójkącie, a odcinek KL **linią środkową w trójkącie**.

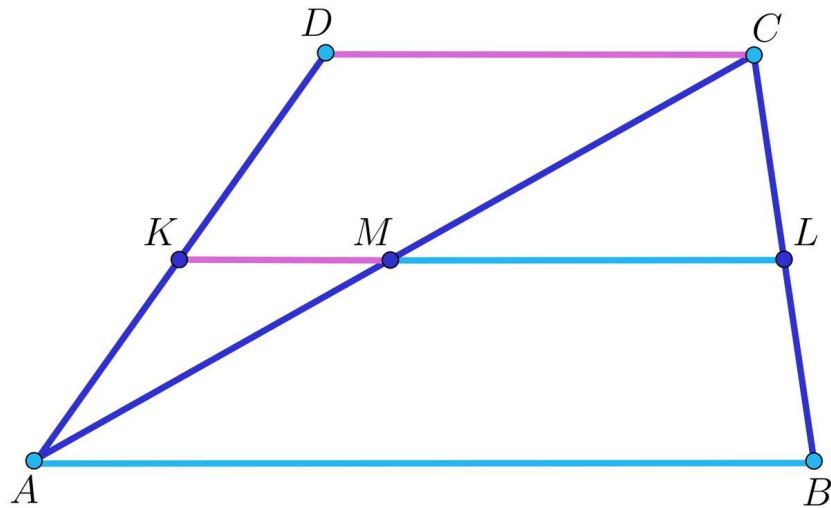
Ponadto długość odcinka KL jest równa połowie długości podstawy AB .

Przykład 3

Wykażemy, że w trapezie niebędącym równoległobokiem odcinek łączący środki ramion trapezu jest równoległy do jego podstaw.

Rozwiązanie

Niech AB i CD to podstawy trapezu. Środki ramion AD , BC oraz przekątnej AC oznaczmy odpowiednio K , L , M , tak jak na rysunku.

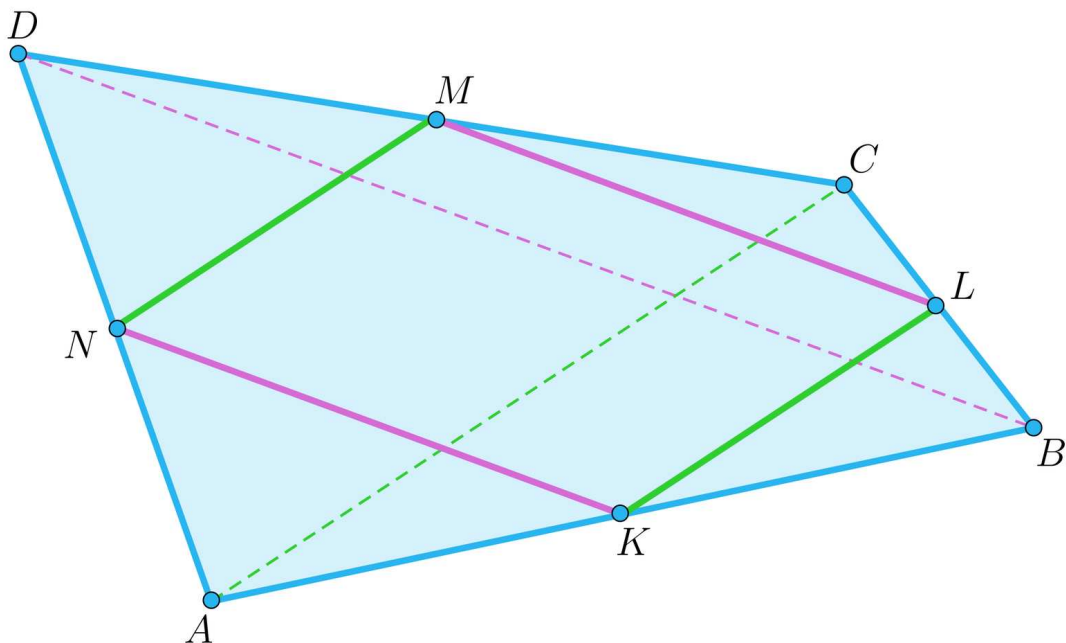

Powołując się na twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa lub na twierdzenie o odcinku łączącym środki ramion w trójkącie, otrzymujemy, że prosta KM jest równoległa do prostej DC i prosta ML jest równoległa do prostej AB . Z faktu, że proste AB i CD są równoległe wynika, że proste KM oraz ML też są równoległe. Ponieważ mają one punkt wspólny – M , to punkty K, M, L leżą na jednej prostej, równoległej do podstaw trapezu. Odcinek KL nazywany jest **linią środkową w trapezie**.

Przykład 4

Wykażemy, że środki boków dowolnego czworokąta $ABCD$ są wierzchołkami równoległoboku.

Rozwiązanie

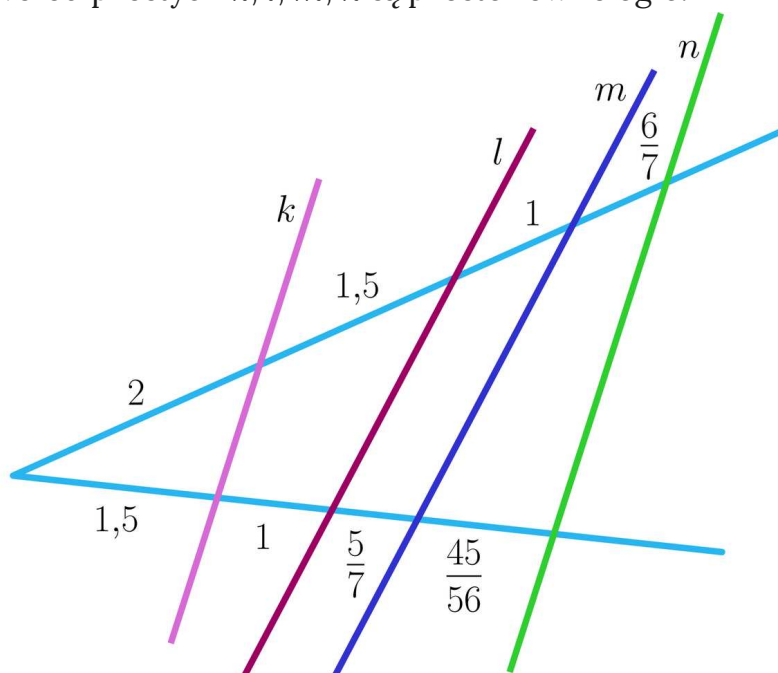
Ten piękny fakt wynika bezpośrednio z twierdzenia odwrotnego do twierdzenia Talesa lub z twierdzenia o odcinku łączącym środki ramion w trójkącie. Nazwijmy środki boków AB, BC, CD, DA odpowiednio K, L, M, N . Na podstawie powyższych obserwacji stwierdzamy, że prosta KL oraz prosta MN są równoległe do przekątnej AC .

Analogicznie prosta KN oraz prosta LM są równoległe do przekątnej BD .
Równoległości te potwierdzają tezę powyższego twierdzenia.

Warto dodać, że powyższy fakt jest prawdziwy również gdy czworokąt $ABCD$ nie jest wypukły. Jeżeli w założeniach zadaniach dodamy wypukłość, to okazuje się, że pole powstałego równoległoboku jest równe połowie pola wyjściowego czworokąta.

Przykład 5

Sprawdźmy, czy wśród prostych k, l, m, n są proste równoległe.

Rozwiązanie

Sprawdźmy, czy k i l są równoległe, tj. czy zachodzi równość $\frac{2}{1,5} \stackrel{?}{=} \frac{1,5}{1}$. Oczywiście nie, więc proste k i l nie są równoległe.

Sprawdźmy, czy k i m są równoległe, tj. czy zachodzi równość $\frac{2}{1,5} \stackrel{?}{=} \frac{2,5}{\frac{12}{7}}$. Oczywiście nie, więc proste k i m nie są równoległe.

Sprawdźmy, czy k i n są równoległe, tj. czy zachodzi równość $\frac{2}{1,5} \stackrel{?}{=} \frac{2,5 + \frac{6}{7}}{1 + \frac{5}{7} + \frac{45}{56}}$. Uprośćmy prawą stronę: $P = \frac{2,5 + \frac{6}{7}}{1 + \frac{5}{7} + \frac{45}{56}} = \frac{\frac{47}{14}}{\frac{141}{56}} = \frac{4}{3}$, więc proste k i n są równoległe.

Sprawdźmy, czy proste l i m są równoległe, tj. czy zachodzi równość $\frac{3,5}{2,5} \stackrel{?}{=} \frac{1}{\frac{5}{7}}$.

Oczywiście tak, więc proste l i m są równoległe.

Słownik

kąt

kąt to obszar powstały z rozcięcia płaszczyzny przez sumę dwóch różnych półprostych o wspólnym początku, wraz z tymi półprostymi; półproste nazywane są ramionami kąta, wspólny początek półprostych nazywany jest wierzchołkiem kąta

linia środkowa w trójkącie

linia środkowa w trójkącie to odcinek łączący środki pewnych dwóch boków trójkąta

linia środkowa w trapezie

linia środkowa w trapezie to odcinek łączący środki ramion trapezu

Galeria zdjęć interaktywnych

Polecenie 1

Zapoznając się z galerią zdjęć interaktywnych, spróbuj najpierw samodzielnie rozwiązywać zamieszczone tam zadania, a dopiero następnie porównaj rozwiązania.

Polecenie 2

Przekątne czworokąta $ABCD$ przecinają się pod kątem prostym. Ich długości to odpowiednio $|AC| = 10$ i $|BD| = 20$. Oblicz pole czworokąta, którego wierzchołkami są środki boków czworokąta $ABCD$.

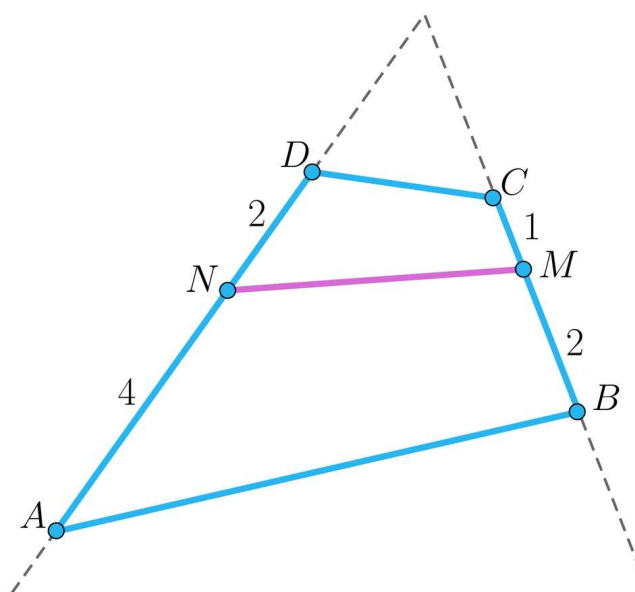
Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Na bokach BC i CD wybrano takie punkty M i N , że $\frac{|BM|}{|MC|} = \frac{|AN|}{|ND|}$.

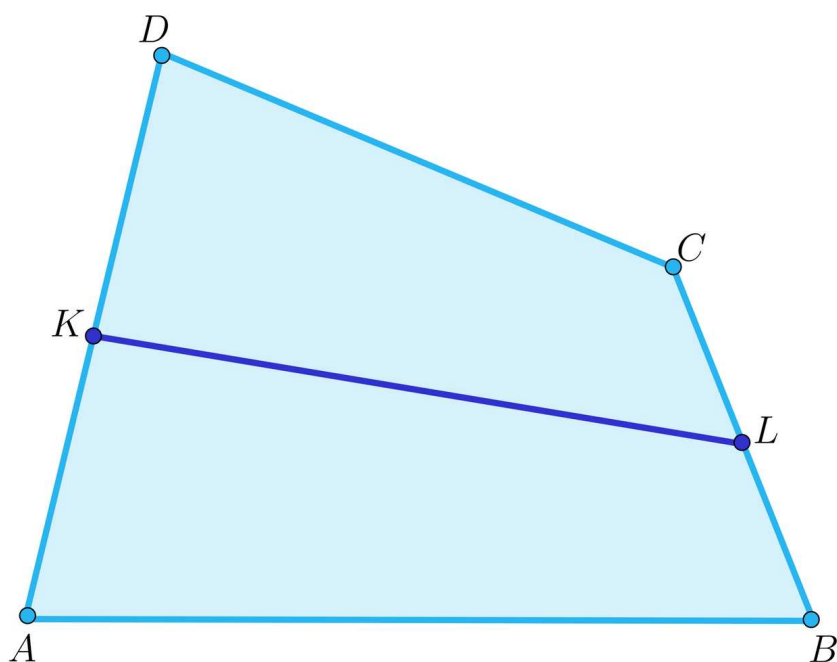
Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Dany jest czworokąt wypukły $ABCD$. Punkty K i L są odpowiednio środkami boków AD i BC (rysunek). Udowodnij, że $|KL| \leq \frac{1}{2}(|AB| + |CD|)$.

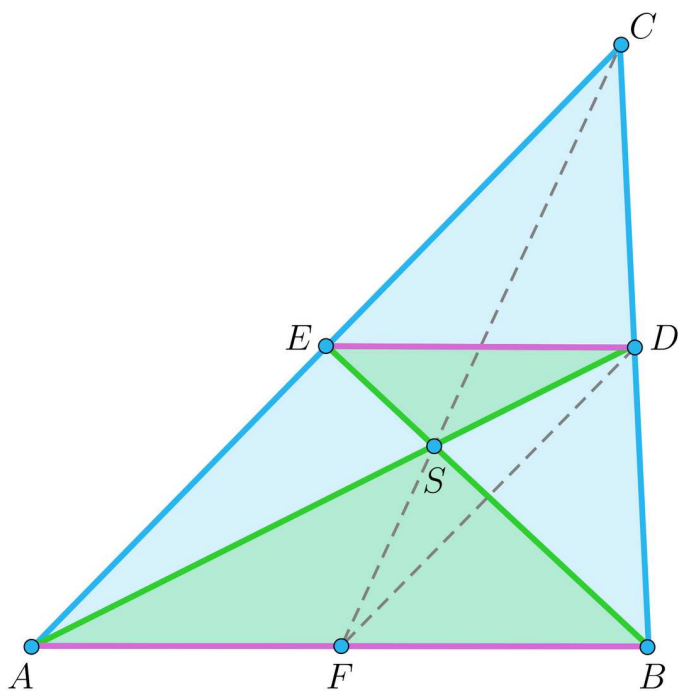
Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Uzasadnij, że środkowe w trójkącie przecinają się w jednym punkcie i że dzieli on każdą z nich w stosunku 2 : 1, licząc od wierzchołka.

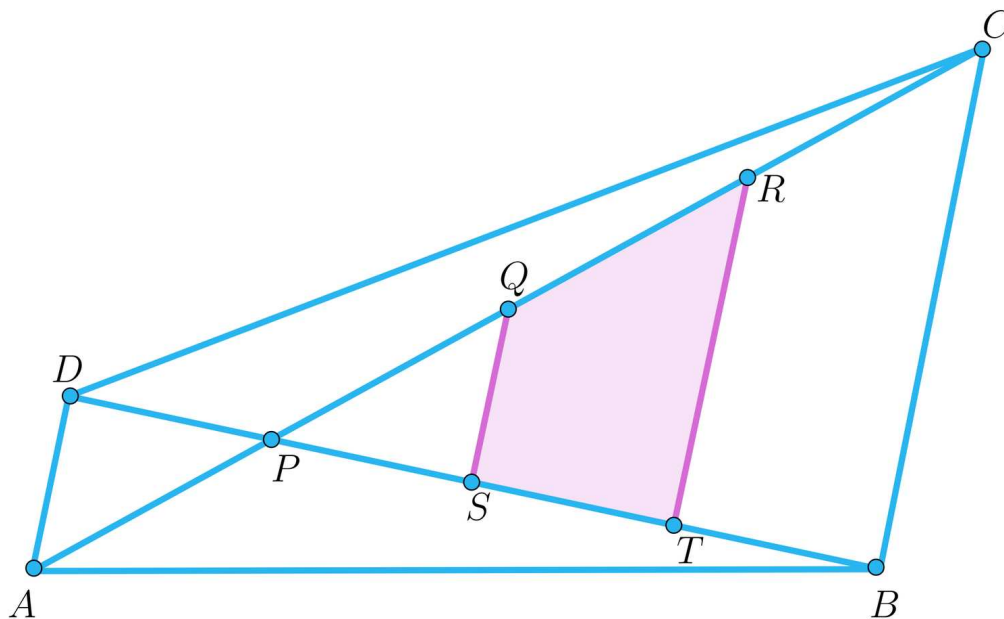

Ćwiczenie 6

Dany jest czworokąt wypukły $ABCD$, którego przekątne przecinają się w punkcie P . Na przekątnej AC dane są jeszcze dwa punkty Q i R , dzielące ją wraz z punktem P na cztery równe części, tzn. $|AP| = |PQ| = |QR| = |RC|$. Na przekątnej DB dane są jeszcze punkty S i T , które wraz z P dzielą ją na cztery równe części, tzn.

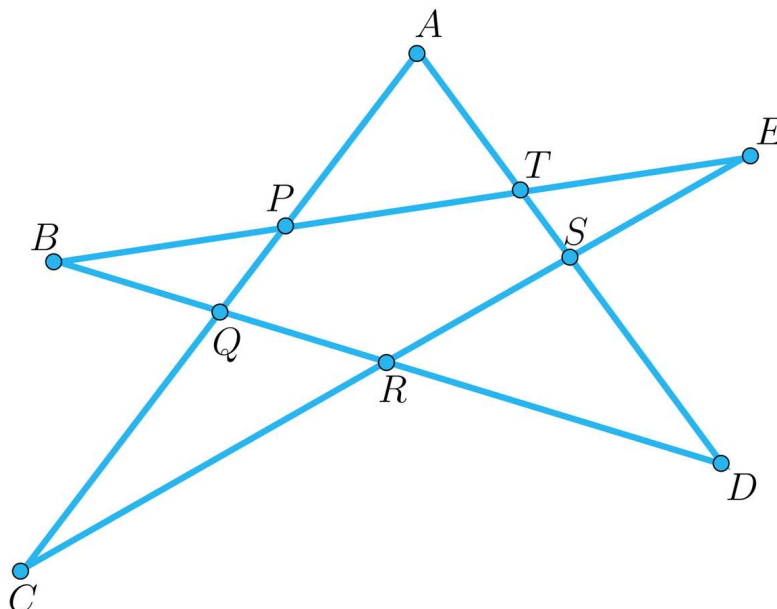
$|DP| = |PS| = |ST| = |TB|$ (rysunek). Oblicz stosunek pól czworokątów $TRQS$ i $ABCD$.

Ćwiczenie 7

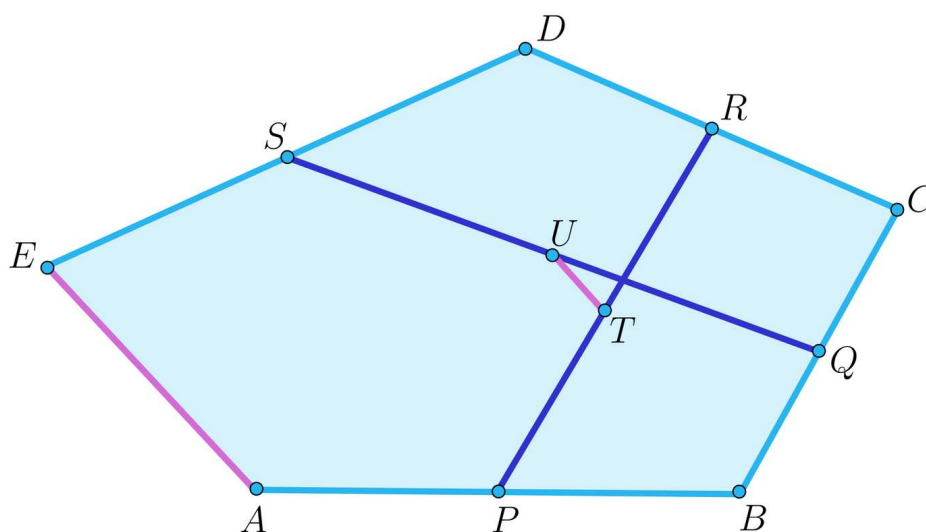
W pięciokącie gwiaździstym $ABCDE$ zachodzą równości $|AQ| = |QC|$, $|BR| = |RD|$, $|CR| = |RE|$ i $|DS| = |SA|$ (rysunek). Uzasadnij, że odcinki BP , PT , TE mają równą długość.

Ćwiczenie 8

Środki boków AB i CD oraz BC i DE pięciokąta wypukłego $ABCDE$ połączono odcinkami PR i SQ , których środki również połączono odcinkiem UT (rysunek). Udowodnij, że odcinek ten jest równoległy do boku AE i równy $\frac{1}{4}|AE|$.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Dziuba

Przedmiot: Matematyka

Temat: Twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

VIII. Planimetria. Zakres podstawowy. Uczeń:

7) stosuje twierdzenia: Talesa, odwrotne do twierdzenia Talesa, o dwusiecznej kąta oraz o kącie między styczną a cięciwą;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- formułuje twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa,
- opisuje własność odcinka łączącego środki ramion w trójkącie,
- stosuje poznane fakty i twierdzenia do rozwiązywania problemów geometrycznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- praca z ekspertem;

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

Przed lekcją nauczyciel wyłania wśród uczniów czterech ekspertów, którzy zapoznają się z materiałem zawartym w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wstępna:

- Nauczyciel przedstawia uczniom temat lekcji i jej cele, wspólnie ustalają kryteria sukcesu.
- Uczniowie przypominają twierdzenie Talesa.

Faza realizacyjna:

- Na lekcji uczniowie pracują w grupach pod kierunkiem ekspertów. Nauczyciel dzieli uczniów na 4 grupy, eksperci proponują grupom rozwiązywanie zadań, które przygotowali w domu (zadania oparte na przykładach z sekcji „Przeczytaj”). W razie problemów służą pomocą, wyjaśniają niezrozumiałe elementy.
- Nauczyciel przedstawia uczniom Galerię zdjęć interaktywnych. Uczniowie pracują indywidualnie, próbują samodzielnie rozwiązywać zadania z sekcji Przeczytaj. Po zapoznaniu się uczniów z materiałem omawia ewentualne problemy związane z jego niezrozumieniem.
- Uczniowie w parach rozwiązują zadania umieszczone pod Galerią zdjęć interaktywnych.
- Uczniowie wykonują w parach ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się” nr 4-8.

Faza podsumowująca:

- Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.
- Na koniec zajęć nauczyciel prosi uczniów o rozwinięcie zdania: „Na dzisiejszych zajęciach nauczyłam/łem się jak ...”.

Praca domowa:

- Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się” nr 1-3.

Materiały pomocnicze:

- [Twierdzenie Talesa](#)

Wskazówki metodyczne:

Galerię zdjęć interaktywnych można potraktować jako zadania dotyczące podobieństwa trójkątów.